

مستندات آثار اجتماعی صبر از منظر مقام معظم رهبری مَدَنِي در نهج البلاغه

معصومه ترکان (نویسنده مسئول)^۱

نجمه ملانی برجهری^۲

چکیده

زندگی اجتماعی انسان‌ها در دنیا با مشکلات عجیبی آمیخته است که اگر در برابر آن بایستند و شکیبایی به خرج دهند، به یقین پیروز خواهند شد و اگر ناشکیبایی کنند و در برابر حوادث زانو زنند به مقصد نخواهند رسید. صبر یکی از فضیلت‌های بسیار ارزشمند اخلاقی است که در قرآن کریم تأکید شده است. این فضیلت، علاوه بر اینکه در زندگی فردی تاثیر گذار است، در زندگی اجتماعی نیز جایگاهی خاص دارد. صبر اجتماعی یعنی تحمل سختی‌ها و دشواری‌های یک امت برای رسیدن به هدف که همان پیروزی در برابر دشمن است. یکی از توصیه‌های مقام معظم رهبری (مد ظله العالی)، انس گرفتن با نهج البلاغه است؛ زیرا درس زندگی برای ملت مسلمان است که بر صبر تاکید فراوان دارد و

۱. طلبه سطح ۴ موسسه آموزش عالی معصومیه قم، معاون آموزش حوزه علمیه خواهران

هرمزگان masnmt110313@gmail.com

۲. طلبه سطح ۲ مدرسه علمیه الزهراء عَلَيْهَا، بندرعباس. s.ahmadi_t@yahoo.com

آن را عامل پیروزی ملت‌ها می‌داند. مقام معظم رهبری، بیانات و سیره عملی حضرت علی علیه السلام که نمونه بی‌نظیر صبر بوده اند را الگوی خود قرار داده‌اند و بیانات خود را بر محور آن پی‌ریزی نموده‌اند. هدف این مقاله، مستندسازی بیانات مقام معظم رهبری در مورد آثار اجتماعی صبر با استفاده از نهج البلاغه است. این نوشتار از روش کتابخانه‌ای و توصیفی استفاده نموده است. دستاوردهای این پژوهش آن است که بنا بر فرمایشات رهبری و امام علی علیه السلام، مردم یک جامعه باید صبر را سرلوحه زندگی خود قرار دهند تا به پیروزی دست یابند.

واژگان کلیدی: آثار اجتماعی صبر، آیت الله خامنه‌ای، نهج البلاغه

مقدمه

صبر یکی از فضایل اخلاقی و بسیار ارزشمند است که بیش از هفتاد بار در قرآن ذکر شده است و بیشتر سخنان حضرت علی علیه السلام در مورد صبر و استقامت است صبر تحمل سختی‌ها و دشواری‌ها و باقی ماندن در میدان است صبر از مهم ترین ارکان ایمان است. امیرالمؤمنین علیه السلام موقعیت صبر را در برابر ایمان، همانند موقعیت سر نسبت به بدن می‌دانند.

هدف این پژوهش آن است که مردم را به خواندن و انس گرفتن با نهج البلاغه که از رساترین و بلیغ ترین کتاب‌ها است، ترغیب کند و یکی از توصیه‌های مقام معظم رهبری به مردم این است که با نهج البلاغه انس بگیرید؛ زیرا نهج البلاغه درس زندگی برای مردم و ملت‌ها است. در طول حکومت اسلامی مردم مسلمان همواره مورد ظلم ستمگران و مستکبرین قرار گرفته‌اند و دشمنان از هرگونه توطئه و مکرری فرو گذار نکرده‌اند در نهج البلاغه می‌خوانیم که همواره امام علی علیه السلام از مردم و امت‌های اسلامی می‌خواهد تا با صبر، پایداری، بصیرت و با حفظ ایمان خود، نقشه‌های شوم دشمنان را علیه خود خنثی کنند و دشمنان اسلام را شکست دهند و به پیروزی رسند و اهمیت این مقاله برای همه مردم و ملت‌های مسلمان از هر قوم و قبیله‌ای می‌توانند از آن استفاده کنند در این مقاله برای گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای و توصیفی استفاده شده است.

در خصوص صبر کتاب‌ها و مقالات زیادی نوشته شده است که می‌توان به چند مورد آن اشاره کرد:

1. "نکته‌های قرآنی درباره صبر و حوصله" نوشته آقای عباسعلی کامرانیان و ناشر آن نور قرآن و اهل بیت علیهم السلام در سال ۱۳۹۴ است. که نویسنده محترم به موضوعاتی در مورد دستور قرآن در مورد صبور بودن، آفات عجله و از دست دادن صبر، توصیه خدا به پیامبران خویش در این زمینه، الگوهای قرآنی صبر و استقامت، فضیلت صبر به عنوان یکی از ارزش‌های مهم اخلاقی، آزمایش شدن بندگان

خدا به وسیله صبر، نمونه‌هایی از صبر پیامبر اسلام علیه السلام و امامان معصوم علیه السلام، مصداق عمل صالح بودن صبر، نزول فرشتگان بر صابران، دوستی خدا با صابران، جایگاه مهم صبر در ایمان و اعتقاد و بررسی مصداق صبر جمیل از نگاه قرآن پرداخته است.

۲. "تحلیل فضیلت اخلاقی صبر بر مصیبت در سیره حضرت زهرا علیها السلام" اثر محیطی اردکان، محمدعلی؛ که در مجله: معرفت» مهر ۱۳۹۹ - شماره ۲۷۴ علمی - ترویجی (10/ ISC صفحه - از ۵۳ تا ۶۲) به چاپ رسیده است. در چکیده آمده است: محور پژوهش در مقاله حاضر، تحلیل صبر بر مصیبت در سیره حضرت زهرا علیها السلام می باشد که با استفاده از روش کتابخانه‌ای و با رویکرد توصیفی - تحلیلی تدوین شده است. برخی روایات، صبر را به صبر از مصیبت، صبر بر طاعت و صبر بر مصیبت تقسیم نموده‌اند. دو قسم اول به روشنی در سیره حضرت زهرا علیها السلام ملاحظه می شود، اما از آن جهت که ممکن است با توجه به برخی گزارش‌های نقلی و تاریخی در صبر ایشان هنگام مصیبت تردید شود، مقاله حاضر می‌کوشد با تحلیل مفهومی صبر، تصویری درست و روشن از صبر آن حضرت بر مصیبت را ارائه دهد و حضرت زهرا علیها السلام را الگوی صبر برای جهانیان معرفی کند.

در هیچ یک از این آثار به بیان مفهوم و آثار و انواع صبر از دیدگاه امیرالمؤمنین علی علیه السلام و مقام معظم رهبری پرداخته اند. در این پژوهش سعی شده است به مفهوم صبر در نهج البلاغه و بیانات رهبر معظم انقلاب (حفظه الله) پردازیم. این مقاله از سه بخش تشکیل شده که در بخش اول به مفهوم شناسی واژه صبر، آثار، اجتماع و در بخش دوم به اهمیت استفاده از نهج البلاغه و در بخش آخر به آثار صبر در زندگی اجتماعی مردم ملت مسلمان پرداخته شده است.

مفهوم شناسی صبر

صَبْرٌ: خویشتن داری در سختی و تنگی. (روض الجنان و روح الجنان فی تفسیر القرآن، ج ۱۶، ص ۱۴۰؛ فخر رازی، ۱۳۶۶: ۱۴۰/۱۶). صبر به معنای حبس و امساک است. در اقرب آمده «صَبْرَ الدَّابَّةِ حَبَسَهَا بِلاَ عَظْفٍ» راغب امساک در تنگی گفته است. صبر: خویشتن داری و حبس نفس است بر چیزی که شرع و عقل تقاضا می کند، یا از چیزی که شرع و عقل از آن نهی میکند. بحسب اختلاف موارد نام آن فرق میکند اگر خویشتن داری در مصیبت باشد آنرا صبر گویند ضد آن جزع است. اگر در جنگ باشد شجاعت نامند ضد آن جبن است. اگر در پیش آمد باشد آن را سعه صدر گویند. (فرشی، ۱۳۷۱، ۴/۱۰۵)

صبر در اصطلاح عبارت است از: تحمّل دشواریها و ناراحتیهای بدنی و نفسی و چشم به آینده داشتن و رسیدن به پاداشی در برابر صبوری کردن در مشکلات کنونی. (مدرسی، ۱۳۷۷، ۱/۴۰۶)

مقام معظم زهبری در معنای صبر می فرماید صبر یعنی در میدان باقی ماندن، از میدان بیرون نرفتن. بعضی از میدان می گریزند؛ بعضی نمی گریزند اما بتدریج از میدان کناره می گیرند؛ این خلاف صبر است. صبر یعنی پایداری کردن، در میدان ماندن، استقامت کردن، صبر یعنی چشم به هدفهای دور و به افقهای دور دوختن (بیانات در مراسم دانش آموختگی دانشجویان دانشگاه امام حسین علیه السلام) (۱۳۹۷/۴/۹) (: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=40055>)

اهمیت نهج البلاغه

رهبر فرزانه انقلاب درباره اهمیت نهج البلاغه می فرماید: نهج البلاغه از جهات مختلفی حائز اهمیت است، شاید بشود گفت که نهج البلاغه یک مجموعه‌ای است از عمده‌ترین مباحث معارف اسلامی؛ و همه‌ی چیزهایی که برای یک انسان مسلمان و یک جامعه‌ی مسلمان لازم است در نهج البلاغه از آن سخنی و حرفی و به آن اشاره‌ای یا درباره‌ی آن بحثی و هدایتی هست. از توحید و عقاید اسلامی و اصول دین تا اخلاق و تهذیب و

ترکیه‌ی نفسانی؛ و از سیاست ملک‌داری و کیفیت اداره‌ی صحنه‌های عظیم فعالیت اجتماعی تا تنظیم روابط اخلاقی و خانوادگی؛ از جنگ و سیاست و حکمت و علم و مغیبات و همه چیز در این کتاب شریف هست (بیانات درباره هنر ۳/۵/۱۳۶۱) (https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=7868)

نهج‌البلاغه در مجموع درس زندگی اجتماعی برای مسلمانهاست؛ مطالب این کتاب به طور مجرد از زندگی مطرح نشده، گوینده‌ی این کلمات یک رئیس مملکت، یک حاکم و فرمانروای بزرگی است که سلطنت او و حکومت او بر یک کشور پهناور و عظیمی گسترش داشته و این انسان بزرگ - که مسئولیت ملک‌داری و زمامداری را هم بر دوش داشته - با احساس این مسئولیت عظیم این مطالب را بر زبان جاری کرده. مانند گفته‌های یک حکیمی نیست که دور از غوغای زندگی و فارغ از واقعیتها و مسائل گوناگونی که در یک جامعه ممکن است مطرح باشد می‌نشیند و معارف اسلامی را بیان می‌کند. مانند عارفی نیست که به حالات و کیفیات درونی و نفسانی خود تکیه می‌کند. انسانی است که بار مسئولیت اداره‌ی یک جامعه‌ی عظیم را بر دوش خود احساس می‌کند، و دانای دین و بصیر به همه‌ی معارف اسلامی و قرآنی است؛ با این دل پرمعرفت، با این روح بزرگ و در مقام این مسئولیت با مردم روبرو می‌شود، با آنها حرف می‌زند، از آنها می‌خواهد، به آنها می‌گوید و پاسخ سؤالاها و استفهام‌های آنها را می‌دهد؛ این شرائط صدور نهج‌البلاغه است. شاید با همه‌ی روایاتی که ما از ائمه‌ی معصومین علیهم السلام داریم از این جهت فرق می‌کند، آنها مربوط به دوران حاکمیت مورد قبول اسلامی از دیدگاه ائمه علیهم السلام زندگی نمی‌کردند. آنها در دوران اختناق به سر می‌بردند، مسائل از دیدگاه یک حاکم و مسؤول اداره‌ی مملکت بر زبان آنها جاری نمی‌شد. اما امیرالمؤمنین به عنوان یک حاکم اسلامی حرف می‌زند، با یک جامعه‌ای که تحت اشراف و حکومت خود اوست حرف می‌زند، و این بیشترین سخنانی است که از امیرالمؤمنین در نهج‌البلاغه نقل شده. البته در کلمات آن حضرت سخنانی هم هست که مربوط به دوران حکومت ایشان نیست. ما امروز در همان شرائط قرار داریم، شرائط کنونی

جامعه‌ی اسلامی همان شرائط است. البته نهج‌البلاغه مخصوص کشور ما نیست، مال همه دنیای اسلام است، اما دنیای اسلام هم امروز در حال یک بیداری و حیات دوباره‌ی اسلامی است، در کشور ما و در جامعه‌ی ما - که در سایه‌ی همین آموزشهای امیرالمؤمنین و با اتکاء به نفس نهج‌البلاغه این انقلاب به پیروزی رسیده، و امروز همان جامعه اسلامی و علوی تشکیل شده و همان شرائط تقریباً در بیشتر ابعاد بر جامعه‌ی ما و کشور ما حکومت می‌کند - امروز روز استفاده هرچه بیشتر از نهج‌البلاغه است.

امروز شرائطی مشابه شرائط دوران حکومت امیرالمؤمنین است، پس روزگار نهج‌البلاغه است. امروز می‌شود {با} از دیدگاه دقیق و نافذ امیرالمؤمنین علی علیه السلام به واقعیتهای جامعه و واقعیتهای جهان نگاه کرد و بسیاری از حقایق را دید و شناخت و علاج آنها را پیدا کرد. لذاست که به نظر ما امروز از همیشه به نهج‌البلاغه ما محتاج‌تریم. (همان، سخنرانی در کنگره بین‌المللی نهج‌البلاغه ۱۳۶۳/۱/۲۶) () <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=23348>

آثار اجتماعی صبر

۱. نجات از توطئه و فتنه دشمن

دشمنان اسلام در پی بر اندازی حکومت اسلامی هستند و از هیچ توطئه‌ای کوتاهی نمی‌کنند ولی ملت عظیم مسلمان باید در این راه صبور و ثابت قدم باشد و بصیرت (آگاهی) کافی را داشته باشد تا دچار توطئه و مکر و حيله آنها نشود.

حضرت آیت الله خامنه‌ای در این مورد می‌فرماید: «هدف آنها [دشمنان اسلام] ایجاد جنگ داخلی بین مسلمانها است و متأسفانه تا حدودی موفق شده‌اند. کشورهای اسلامی را یکی پس از دیگری دارند ویران می‌کنند - سوریه را ویران می‌کنند، یمن را ویران می‌کنند، لیبی را ویران می‌کنند - زیرساخت‌هایشان را از بین می‌برند، چرا؟ چرا ما تسلیم این توطئه بشویم؟ چرا آن چیزی که هدف آنها است، برای ما ناشناخته باقی بماند؟ بصیرت پیدا

کنیم؛ اگر می‌خواهیم در این راه موفق بشویم، باید بصیرت پیدا کنیم. امیرالمؤمنین (علیه الصلاة والسلام) فرمود: **أَلَا وَ لَا يَحْمِلُ هَذَا الْعَلَمَ إِلَّا أَهْلُ الْبَصْرِ وَ الصَّبْرِ**: باید بصیرت پیدا کرد، باید در این راه صبور بود. **وَ إِنْ تَصَبَرُوا وَ تَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا**؛ اگر با بصیرت حرکت کنیم و صبر کنیم و استقامت به خرج بدهیم اثری نمی‌بخشد» (بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی ۱۳۹۴/۱۰/۸) (<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=31770>)

خداوند در قرآن می‌فرماید: **«وَ إِنْ تَصَبَرُوا وَ تَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ»** (آل عمران/۱۲۰) «اما اگر در برابر کینه‌توزیهای آنها استقامت کنید، و پرهیزگار و خویشتندار باشید، آنان نمی‌توانند بوسیله نقشه‌های خائنانه خود به شما لطمه‌ای وارد کنند، زیرا خداوند به آنچه می‌کنید کاملاً احاطه دارد».

بنا بر این از ذیل آیه استفاده می‌شود که در امنیت بودن مسلمانان در برابر نقشه‌های شوم دشمنان مشروط به استقامت و هوشیاری و داشتن تقوی است، و تنها در این صورت است که امنیت آنها تضمین گردیده است. خداوند در این آیه به مؤمنان هشدار داده است، تا دشمنان خود را جزء خاصان خویش قرار ندهند و رازهای مسلمانان و نیک و بد ایشان را، در برابر این گروه آشکار نسازند، این اعلام خطر به صورت کلی و عمومی است و باید در هر زمان و در هر حال مسلمانان به این هشدار توجه کنند.

متأسفانه بسیاری از پیروان قرآن از این هشدار غفلت ورزیده‌اند، و در نتیجه گرفتار نابسامانیهای فراوان شده‌اند، هم اکنون در اطراف مسلمانان دشمنانی هستند که خود را به دوستی می‌زنند، و به ظاهر از مسلمانان طرفداری می‌کنند، ولی با کارهایی که از خود نشان می‌دهند، معلوم می‌شود که دروغ می‌گویند، مسلمانان فریب ظاهر آنها را خورده به آنان اعتماد می‌کنند، در صورتی که آنان برای مسلمانان جز پریشانی و بیچارگی و تباهی چیزی نمی‌خواهند، و از ریختن خار بر سر راه آنها و به دشواری افکندن کار آنان کوتاهی ندارند. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ۳/۶۶)

حضرت علی علیه السلام در نهج البلاغه به بصیرت و صبر اشاره کرده‌اند و فرموده‌اند: «لَا يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمَ إِلَّا أَهْلُ الْبَصْرِ وَالصَّبْرِ» (نهج البلاغه، خطبه ۱۷۳) پرچم مبارزه را جز افراد آگاه و با استقامت و عالم به جایگاه حق به دوش نمی‌کشند. (دشتی، ۱۳۹۰، ۲۳۳) ای بندگان خدا، شما را به تقوای الهی (و ترس از عذاب خدا) توصیه می‌کنم؛ چرا که تقوا بهترین چیزی است که بندگان، یکدیگر را به آن سفارش می‌کنند و بهترین پایان کار در پیشگاه خداست. هم اکنون درهای نبرد میان شما و (فتنه جویان از) اهل قبله گشوده شده است و این پرچم (جهاد با مسلمانان منحرف) را جز افراد بینا، با استقامت و آگاه به موارد حق بر دوش نمی‌کشند؛ پس آن چه را به شما فرمان داده شده انجام دهید و در برابر آن چه نهی شده، توقف نمایید و در هیچ کاری عجله نکنید تا به اندازه کافی درباره آن تحقیق کنید؛ زیرا ما در برابر آن چه نمی‌پسندید راه‌های تغییر (و جایگزین) داریم.

وجمله «و لا يحمل هذا العلم» اشاره دارد به اینکه، این پرچم را جز آگاهان با استقامت و کسانی که حق را از باطل به خوبی می‌شناسند، کسی دیگر نمی‌تواند بر دوش کشد. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶، ۵۰۹/۶) بنابراین مردم علاوه بر اینکه باید صبر و استقامت داشته باشند باید گوش به فرمان رهبر شایسته خود باشند چون یک رهبر با بصیرت، آگاهی کافی را در هنگام توطئه و فتنه دشمن دارد و با این دو می‌توان از شر توطئه و فتنه دشمن نجات یافت و این از برکات صبر است.

۲. بهترین راه مقابله با دشمن

بهترین راهی که یک ملت مسلمان می‌تواند برای پیروزی بر دشمن بیابد نیروی صبر و استقامت است پایداری برای مقابله با دشمن از ویژگی‌های یک ملت می‌باشد خداوند در قرآن کریم به مسلمانان برای مقابله با دشمن ابتدا ویژگی‌های دشمن را برای آنها بازگو می‌کند و می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بَطَانَةً مِّن دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدَّوَّا مَا عَنْتُمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِن كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ» (آل عمران / ۱۱۸)

تفسیر این آیه آورده شده که: بعضی از مسلمانان عصر پیامبر یا از روی ساده لوحی و یا به خاطر جلب و جذب کافران به اسلام، با بعضی از آنان دوست می شدند و در این دوستی گاهی به مرحله همدلی و همرازی می رسیدند با آنها دوست نزدیک و صمیمی می شدند و این خطری برای جامعه اسلامی بود، زیرا ممکن بود از طریق همین افراد، به اسرار مسلمانان آگاه شوند و با اطلاعاتی که به دست می آورند در موقع مقتضی به مسلمانان ضربه بزنند. در این دسته از آیات به مسلمانان هشدار می دهد و آنان را از همدلی و همرازی با کافران برحذر می دارد و از حيله و نیرنگ کافران خبر می دهد.

برای هوشیاری و بیداری مسلمانان چنین اظهار می دارد که غیر مسلمانان را برای خود محرم اسرار و همدل نگیرید زیرا که کافران از هیچ گونه بدی و تباهی در حق شما کوتاهی نمی کنند و اگر بتوانند بر شما ضربه های سختی می زنند. آنها می خواهند که شما در رنج و زحمت باشید و اگر دقت کنید دشمنی آنها از لابلای سخنانشان پیداست. چون انسان هر قدر هم مواظب گفتارش باشد، باز ماهیت خود را به زبان می آورد. تازه آنچه آنها در سینه ها و دل های خود پنهان کرده اند بزرگتر است و آن کینه و عداوتی است که آنها در دل دارند ولی برای فریب دادن مسلمانان بر زبان نمی آورند.

پس از این تذکرات مهم، راه مقابله با آنها را هم یاد می دهد و آن اینکه می فرماید: «وَإِنْ تَصَبَّرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ» (آل عمران / ۱۲۰)

اگر شما صبر کنید و تقوا داشته باشید، نیرنگ و حيله آنها در شما کارگر نخواهد بود و آسیبی از ناحیه آنها به شما نخواهد رسید و خداوند بر تمام کارهای آنها احاطه کامل دارد. توجه کنیم که این تذکرات هر چند خطاب به مسلمانان عصر پیامبر است ولی مخصوص به آنها نیست بلکه این رهنمودها عام است و شامل حال همه مسلمانان (جعفری، ۱۳۷۶، ۲/۲۲۷) در همه عصرها می شود. امروز نیز مسلمانان باید این هشدارها و تذکرات را نصب العین خود قرار بدهند و کافران را محرم اسرار و همدل و همراز خود نکنند و بدانند که آنها موفقیت و پیشرفت مسلمانان را نمی خواهند و اگر سخنی محبت آمیز می گویند برای

سرپوش گذاشتن روی کینه‌های باطنی و حيله‌ها و شیطنت‌هایی است که درباره مسلمانان اعمال می‌کنند. (همان، ۲۲۸)

مقام معظم رهبری علیه السلام در بیانات خود می‌فرمایند: «صبر و تقوا موجب می‌شود که همین دشمن عنود، این کپسول زشت کینه و بغضاء، با همه‌ی توانایی‌هایی که برای خودش فراهم کرده، هیچ غلطی در مقابل شما نتواند بکند؛ لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا؛ یعنی هیچ‌زبانی به شما نمی‌تواند برسانند؛ به شرط چه؟ به شرط صبر و تقوا... این درس فقط برای شما هم نیست؛ برای همه‌ی ملت است، برای همه‌ی سپاه است، برای همه‌ی نیروهای مسلح است، برای همه‌ی آحاد جامعه است، بخصوص برای مسئولان و مدیران جامعه‌ی اسلامی است؛» (بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه امام حسین علیه السلام ۱۳۹۷/۴/۴) (<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=40055>)

امام علیه السلام در این گفتار حکیمانه خود اشاره به نکته مهمی می‌کند که در همه فعالیت‌های فردی و اجتماعی تأثیرگذار است، می‌فرماید: «شخص صبور (و با استقامت) پیروزی را از دست نخواهد داد، هرچند زمان طولانی بگذرد؛ (لَا يَعْدُمُ الصَّبُورُ الظَّفَرَ وَ إِنْ طَالَ بِهِ الزَّمَانُ). (نهج البلاغه، ۱۵۳)

حقیقت صبر همان استقامت است؛ استقامت در برابر موانع وصول به مقصد و پیمودن راه طولانی وصول به هدف و استقامت در برابر دردها و رنج‌ها و کارشکنی‌های این و آن. تا چنین استقامتی در انسان نباشد به جایی نمی‌رسد، زیرا طبیعت زندگی دنیا این است که با مشکلات آمیخته شده و غالباً در کنار گل‌ها خارهایی است و در کنار عسل‌ها نیش زنبورانی. تاریخ نیز بارها و بارها نشان داده است که پیروزی‌ها در انتظار افراد بااستقامت و صبور است.

قرآن مجید بارها به این حقیقت اشاره کرده؛ از جمله در داستان یوسف می‌گوید: هنگامی که برادران آمدند و او را شناختند پرده از راز خود برداشت و این جمله را گفت: «أَنَا يَوْسُفُ وَ هَذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَ يُصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ»؛ من

یوسفم، و این برادر من (بنیامین) است؛ خداوند بر ما ممت گذارد. هرکس تقوا پیشه کند و شکیبایی و استقامت نماید، (سرانجام پیروز می شود؛) چرا که خداوند پاداش نیکوکاران را ضایع نمی کند». (یوسف/۹۰)

درباره بنی اسرائیل بعد از آنکه بر فرعونیان پیروز شدند فرمود: «وَأَوْزُنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يَسْتَضَعُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا»؛ و مشرق ها و مغرب های پربرتک زمین را به آن قوم که (زیر زنجیر ظلم و ستم) به ضعف کشانده شده بودند، واگذار کردیم؛ و وعده نیک پروردگارت بر بنی اسرائیل، به خاطر صبر و استقامتی که به خرج دادند، تحقق یافت». (اعراف/۱۳۷)

امام امیرمؤمنان علی علیه السلام در عبارت کوتاه تری می فرماید: «الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الظَّفَرِ؛ صبر و استقامت کلید پیروزی است». (ابن ابی الحدید، ۱۴۰۴، ۳۲۲/۱)

بهترین شاهد و گواه برای کلام امام علیه السلام مطالعه تاریخ گذشتگان در تمام رشته علمی و صنعتی و سیاسی و اجتماعی کسانی پیروز شدند که از صبر و استقامت بیشتری برخوردار بودند، همان ها که بر مرکب صبر سوار شدند و به سوی مقصد تاختند و شاهد مقصود را در آغوش گرفتند. (مکارم شیرازی، ۱۳، ۲۷۰/۱۳۸۶)

۳. پیروزی ملت مسلمان

اگر پیروزی، عوامل مختلفی داشته باشد - که دارد - یکی از عمده ترین و مهم ترین اسباب آن، صبر و استقامت است. ارتباط این دو با هم، آن چنان روشن است که ادبای معروف، از قدیم، صبر و ظفر را در کنار هم قرار می دادند. در قرآن مجید، این حقیقت، به روشنی بیان شده است تا آنجا که در مورد پیروزی سپاه اسلام، سبب آن را صبر و استقامت می شمرد و می فرماید: «إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا»، (انفال/۶۵) «هرگاه، بیست نفر از شما، صاحب صبر و استقامت باشند، بر دویست نفر غلبه می کنند و اگر صد نفر باشند، بر هزار نفر». به همین دلیل، در غزوات اسلامی - که غالباً، نابرابری نفوس و تجهیزات جنگی وجود داشت و موازنه قوا از این نظر، به

نفع دشمن بود - مسلمانان در سایه صبر و استقامت، بر دشمنان خود پیروز می‌شدند، صبر و استقامتی که برخاسته از ایمان به خدا و اعتقاد به معاد بود.

حضرت آیت الله خامنه‌ای می‌فرماید: «آن جایی که هدف درست باشد، مجاهدت هم باشد، نصرت الهی هم قطعاً هست. البته نصرت الهی به معنای این نیست که آزمایشهای دشوار و سخت نیست؛ چرا: «و لنبلونکم بشیءٍ من الخوف و الجوع و نقص من الاموال و الانفس و الثمرات»؛ اینها هست و همه اینها در سر راه مبارزه وجود دارد؛ اما «و بشر الصابرين». صبر یعنی ایستادگی؛ تداوم راه؛ این مورد بشارت الهی است؛ یعنی پیروزی نصیب خواهد شد.» (بیانات در دیدار نمایندگان مجلس ۱۳۸۲/۳/۷) (https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3179)

امام صادق علیع السلام می‌فرماید: «الصَّبْرُ يَعْقِبُ خَيْرًا، فَاصْبِرُوا تَطْفُرُوا؛ عاقبت صبر و شکیبائی خیر است، بنابراین صبر کنید، تا پیروز شوید» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ۹۶/۶۸) در نهج البلاغه آورده شده: «وَ اسْتَشْعِرُوا الصَّبْرَ فَإِنَّهُ أَدْعَى إِلَى النَّصْرِ» (نهج البلاغه خطبه ۲۶) و شکیبائی را شعار خود قرار دهید (در جنگ پایداری کنید و صدمات آنرا متحمل شوید) که مهم‌ترین راه رسیدن به فتح و فیروزی و غلبه بر دشمن شکیبائی است. (فیض الاسلام، ۱۳۶۸، ۹۴/۱)

امام علی علیه السلام روی این مسأله تکیه فرموده و با صراحت می‌گوید: (و استشعروا و الصبر فإنه أدعى النصر)، «صبر و استقامت را شعار خویش سازید! بیش از هر چیز، پیروزی را به سوی شما فرا می‌خواند.» (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶، ۱۲۹/۲) امام صبر را برترین عامل پیروزی دانسته‌اند. این گفته حضرت نتیجه است برای کسانی که شکیبایی را شعار خود قرار دهند. (ابن هيثم، ۱۳۷۵، ۶۳/۲)

۴. حفظ ایمان

صبر از مهم ترین ارکان ایمان است امیرالمؤمنین موقعیت صبر را در برابر ایمان، همانند موقعیت صبر نسبت به بدن می‌دانند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۸، ۲ / ۴۲۸) و نقش

کلیدی در تمام ابعاد زندگی انسان دارد امام علی علیه السلام می فرماید: «الْمُؤْمِنُ أَعَزُّ مِنَ الْجَبَلِ إِنَّ الْجَبَلَ يَسْتَقِلُّ مِنْهُ بِالْمَعَاوِلِ وَالْمُؤْمِنُ لَا يَسْتَقِلُّ مِنْ دِينِهِ بِشَيْءٍ.» (طبرسی، ۱۳۴۴، ۹۷) «مرد با ایمان، ثبات و پایداریش از کوه بیش تر است زیرا کوه به وسیله کلنگ، کم و کاسته می شود ولی ایمان مؤمن با هیچ کلنگی کم نمی شود»

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ: ای کسانی که ایمان آورده اید، شکیبا باشید و دیگران را به شکیبایی فراخوانید و در جنگها پایداری کنید و از خدا بترسید، باشد که رستگار شوید.» (آل عمران/ ۲۰۰)

این دستور بزرگ و بی نظیر که بهترین راه رستگاری و کامیابی را نشان می دهد، مشتمل بر چهار فرمان است که اگر مسلمانان آن ها را اطلاع کنند، کامیابی در دنیا و آخرت را دارا خواهند شد.

فرمان اول:

در آغاز امر به صبر و شکیبایی است، می فرماید: در زندگانی که سراسر سختی و مشقت است، جز پایداری در برابر آن ها، راه دیگر برای موفقیت نیست، کسی که نتواند در برابر فشارها و سختی های زندگی بردباری کند در مبارزه زندگی خورد خواهد شد.

فرمان دوم:

فرمان دوم آن است که در صبر و پایداری، از دشمنان خود پیشی گیرند، مسلمانان در جهاد و پایداری باید مقاومتشان بیش از دشمنانشان باشد در جای دیگر قرآن می فرماید: «إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ وَ تَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ: اگر شما درد می کشید، دشمن شما نیز مانند شما درد می کشد، ولی شما امید پاداش خدا دارید ولی آن ها ندارند.» (نساء/ ۱۰۴)

فرمان سوم:

خداوند مسلمانان را به عزم راسخ و ثبات قدم در عقیده فرا می خواند که هشیار

باشند که در اثر تبلیغات شوم، سستی ایمان به آن‌ها دست ندهد و باید کاملاً هشیار و آگاه و آماده باشند که تبلیغات زهرآگین دشمنان اسلام در مغز آن‌ها اثر نکند.

فرمان چهارم:

دعوت مسلمانان به تقوا و پرهیزکاری است و در آخر آیه مبارکه می فرماید: اگر از فرمان‌های چهار گانه حضرت حق اطاعت کنند، امید رستگاری و کامیابی در دنیا و آخرت برای ایشان خواهد بود. (صدر، ۸۲، ۱۳۷۷، ۸۰-)

مقام معظم رهبری در یکی از بیانات خود فرموده اند: «عزیزان من! بعضی از سرمایه‌های معنوی، با همه‌ی ارزشی که دارند، نیازمند حفظ کردند. مثلاً محبت را باید حفظ کرد؛ مثل گیاهی است که اگر به آن نرسیدید، از دست خواهد رفت. ایمان از این قبیل است. ایمان را باید حفظ کنید. حفظ ایمان، با رفتار خوب، با تأمل و تدبیر خوب، با توجه به خدا، با حفظ و تقویت ارتباط با خداست. حفظ این گوهر، با توأسی به حق و توأسی به صبر است هر دو نفرتان، یکدیگر را به حق و صبر توصیه کنید. صبر، یعنی پایداری و استقامت» (بیانات در جمع سپاهیان و بسیجیان لشکر ۱۰ سیدالشهداء علیه السلام ۱۳۷۷/۷/۲۶) (<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2912>)

هیچ فضیلتی بدون صبر ممکن نیست، و کمترین مرحله آن استقامت در راه فراهم آوردن فضیلتها و بعد پایدار داشتن آنها و همچنین از دست ندادن آنهاست، از این روست که صبر را نسبت به ایمان تشبیه به سر نسبت به تن نموده است، به دلیل آن که ایمان بدون صبر ممکن نیست. آن گاه تشبیه و مناسبت بین آن دو را با این بیان مورد تأکید قرار داده است که: در آن بدنی که سر نداشته باشد خیری نیست. (ابن میثم، میثم بن علی، ترجمه شرح نهج البلاغه ابن میثم، جلد: ۵، ص ۴۷۹)

و مهم‌ترین دستور پرداخته و می‌فرماید: «بر شما باد که صبر و استقامت را پیشه کنید، زیرا صبر و استقامت در برابر ایمان همچون سر است در برابر تن. تن بی سر فایده‌ای ندارد همچنین ایمان بدون صبر و استقامت:» (وَ عَلَیْكُمْ بِالصَّبْرِ، فَإِنَّ الصَّبْرَ مِنَ الْإِيْمَانِ

كَالرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ، وَلَا خَيْرَ فِي جَسَدٍ لَا رَأْسَ مَعَهُ، وَلَا فِي إِيْمَانٍ لَا صَبْرَ مَعَهُ. (نهج البلاغه، حکمت ۸۲)

می‌دانیم مهم‌ترین حواس انسان در سر اوست: بینایی، شنوایی، چشایی و بویایی و مهم‌ترین ابزار ارتباط انسان با دیگران که زبان است در سر قرار دارد. دروازه ورود غذا به بدن؛ یعنی دهان نیز جزء این پیکر است. از همه مهم‌تر، فرمانده تمام اعضا که مغز است در وسط جمجمه قرار دارد که اگر کمترین آسیبی به آن برسد بخشی از فعالیت‌های بدن تعطیل می‌شود. در سکتۀ مغزی که گاه نیمی از بدن انسان فلج می‌گردد عامل اصلی خونریزی بعضی از رگ‌های مغز است که آن بخش را از کار انداخته است. امروز در بسیاری از شهرهای صنعتی اتاق کنترلی وجود دارد که از آنجا به تمام بخش‌ها فرمان لازم داده می‌شود و یا دستور توقف می‌دهند. مغز انسان در واقع اتاق کنترل تمام بدن است. همه اینها در سر قرار دارد؛ اگر سر از بدن جدا شود، انسان دست و پای مذبوحانه‌ای می‌زند و پس از چند دقیقه تمام دستگاه‌ها تعطیل می‌شود. صبر و استقامت نسبت به ایمان نیز چنین است. اگر از ایمان جدا شود دوام و بقایی برای ایمان نخواهد بود، زیرا نه در برابر گناه تاب تحمل ترک دارد، نه در برابر مشکلات اطاعت، توانی در خود می‌بیند و نه در مصائب صبر می‌کند.

به همین دلیل هنگامی که فرشتگان رحمت به استقبال بهشتیان می‌آیند به آنها می‌گویند: «این همه نعمت در برابر صبر و استقامتی است که به خرج دادید»: «وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ * سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ»؛ مؤمنان وارد باغ‌های جاویدان بهشتی می‌شوند و همچنین پدران، همسران و فرزندان صالح آنها و فرشتگان از هر دری بر آنان وارد می‌شوند و به آنها می‌گویند سلام بر شما (اینها همه) به دلیل صبر و استقامت‌تان است چه نیکو است سرانجام آن سرای جاویدان». (رعد/ ۲۳ و ۲۴)

پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم در حدیث پرمعنایی فرموده اند: «الصَّبْرُ خَيْرٌ مَرَكَبٍ مَا رَزَقَ اللَّهُ عَبْدًا خَيْرًا لَهُ وَ لَا أَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ» (شهید ثانی، ۱۴۰۷ق، ۴۵) "صبر بهترین مرکب راهوار است و خداوند هیچ بنده‌ای را چیزی بهتر و گسترده‌تر از صبر (و استقامت) نداده است."

(مکارم شیرازی، ۱۳۸۶، ۱۲/۴۹۵-۴۹۴)

۵. نجات از استبداد جهانی

یکی از آثار صبر، نجات از استبداد است که یک ملت می‌تواند با استفاده از آن در مقابل هر گونه استبداد و استکباری رهایی یابد.

حضرت آیت الله خامنه‌ای در یکی از سخنرانی‌های خود می‌فرماید: «ما می‌توانیم استکبار جهانی را در سطح بین‌المللی بشکنیم، البته با صبر و حوصله، با استمرار مبارزه و تلاش این کار شدنی است» (بیانات در دیدار با دانش‌آموزان، دانشجویان، معلمان و پرستاران ۱۳/۸/۱۳۷۱) (<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2641>)

خداوند در سوره اعراف به مردم می‌گوید که اگر سه برنامه را عملی کنند، قطعاً به دشمن پیروز خواهند شد "نخست اینکه تکیه‌گاهشان تنها خدا باشد و از او یاری بطلبند" (قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ) (اعراف/۱۲۸) دیگر اینکه به آنها می‌گوید: "استقامت و پایداری پیشه کنید" (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ۶/۳۱۰) و از تهدیدها و حملات دشمن نهراسید و از میدان بیرون نروید (وَ اصْبِرُوا) و برای تاکید مطلب و ذکر دلیل، به آنها گوشزد می‌کند که "سراسر زمین از آن خدا است و مالک و فرمانروای مطلق او است، و به هر کس از بندگان او بخواهد آن را منتقل می‌سازد" (إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ) و آخرین شرط این است که تقوا را پیشه کنید، زیرا "عاقبت پیروزمندان از آن پرهیزکاران است" (وَ الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ) این سه شرط که یکی از آنها در زمینه عقیده (استعانت جستن از خدا) و دیگری در زمینه اخلاق (صبر و استقامت) و دیگری در زمینه عمل (تقوی و پرهیزکاری) تنها شرط پیروزی قوم بنی اسرائیل به دشمن نبود، بلکه هر قوم و ملتی بخواهند بر دشمنانشان پیروز شوند، بدون داشتن این برنامه سه ماده‌ای امکان ندارد، افراد بی‌ایمان و مردم سست و ترسو، و ملت‌های آلوده و تبه‌کار، اگر هم پیروز گردند، موقتی و ناپایدار خواهد بود. قابل توجه اینکه این سه شرط هر کدام فرع بر دیگری است، پرهیزکاری بدون استقامت در برابر شهوات و زرق و برق جهان ماده ممکن نیست همان‌طور که صبر و استقامت نیز بدون ایمان به خدا،

بقاء و دوام ندارد، (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ۶/۳۱۱)

خداوند در سوره آل عمران می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ رَابِطُوا وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ: ای کسانی که ایمان آورده‌اید! شکیبایی کنید و در شکیبایی بر یکدیگر سبقت‌گیرید و در مرزها آماده باشید، باشد که رستگار شوید.» (آل عمران/۲۰۰)

در رویارویی با دشمنان، از کفار و توانگران و احبار، ناگزیر باید چشم به پیروزی آینده داشت، و بر رنج و آزاری که در راه مبارزه موجود است شکیبا بود، و روحیه مثبت بودن را در میان امت رواج داد، تا بعضی از آنان بعضی دیگر را به صبر کردن سفارش کنند و عملاً به آمادگی دائم برای رو به رو شدن با دشمن بیندیشند، و در فرمانبرداری از مقام رهبری امت کمال انضباط را داشته باشند، که راه نیکبختی، خواه در سطح امت و خواه در سطح افراد همین است. (مدرسی، ۱۳۷۷، ۲/۷)

حضرت علی علیه السلام در نهج البلاغه می‌فرماید: «وَ الصَّبْرُ شَجَاعَةٌ» «صبر شجاعت است» (خوئی، ۱۴۰۰، ق ۲۱/۱۰)

بدیهی است صبر چه در مقابل عوامل معصیت باشد، چه در مسیر اطاعت پروردگار چه در برابر مصائب روزگار انجام گیرد، نوعی شجاعت محسوب می‌شود و تنها شجاعانند که از عهده شکیبایی در این مراحل سه‌گانه بر می‌آیند.

نمونه کامل این سخن همان چیزی است که امیر مؤمنان علی علیه السلام در صدر اسلام از پیغمبر و یاران باوفایش تجربه کرده بود که در برابر انواع مشکلاتی که از سوی دشمنان اسلام هر روز به شکلی انجام می‌شد صبر و استقامت کرده بودند و با شجاعت تمام آنها را پشت سر گذاشتند و اگر این شکیبایی شجاعانه مسلمانان صدر اول در دوران محاصره شعب ابی‌طالب و هجرت به حبشه و سپس هجرت به سوی مدینه و بعد از آن حضور در میدان‌های جنگ بدر، خیبر، خندق و حنین نبود امروز آیینی به نام اسلام بر بخش عظیمی از جهان سایه نیفکنده بود. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶، ۱۲/۴۶)

۶. شکست تحریم‌ها

در هیچ جای تعلیمات دینی نیست که انسان در مقابل فشارهای جهان و روزگار یا در مقابل فشارهای اجتماع دست روی دست بگذارد و از خود دفاع نکند بلکه برعکس یکی از اصول تعلیم و تربیت دینی اصل دفاع از خود و اصل استیفای حقوق است اهمال در دفاع از خود و اهمال در استیفای حقوق در ردیف گناهان شمرده می‌شود حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: «لَا يَمْنَعُ الضَّيْمَ الدَّلِيلُ وَلَا يَذْرُكُ الْحَقُّ إِلَّا بِالْجِدِّ» (نهج البلاغه، خطبه ۲۹) یعنی انسان ذلیل و زبون نمی‌تواند خواری و ذلت ظلم را از خود دفع کند و به حق نمی‌توان رسید مگر با جدیت و تصمیم. (مطهری، ۱۳۸۹/۱۱۹) ملت‌ها باید در مقابل ظلم با صبر و استقامت بایستند هرچند که تعدادشان اندک باشد حضرت علی علیه السلام در نهج البلاغه می‌فرماید: «وَلَقَدْ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَقُتِلُ آبَاءَنَا وَ أَبْنَاءَنَا وَ إِخْوَانَنَا وَ أَعْمَامَنَا، مَا يَزِيدُنَا ذَلِكَ إِلَّا إِيمَانًا وَ تَسْلِيمًا وَ مُضِيًّا عَلَى اللَّقْمِ وَ صَبْرًا عَلَى مَضَضِ الْأَلَمِ وَ جِدًّا فِي جِهَادِ الْعَدُوِّ، وَ لَقَدْ كَانَ الرَّجُلُ مِنَّا وَ الْأَخْرُ مِنْ عَدُوِّنَا يَتَصَاوَلَانِ تَصَاوُلَ الْفَحْلَيْنِ يَتَخَالَسَانِ أَنْفُسَهُمَا أَيُّهُمَا يَسْقَى صَاحِبَهُ كَأْسَ الْمُنُونِ فَمَرَّةً لَنَا مِنْ عَدُوِّنَا وَ مَرَّةً لِعَدُوِّنَا مِنَّا، فَلَمَّا رَأَى اللَّهُ صِدْقَنَا أَنْزَلَ بَعْدُوْنَا الْكَبْتَ وَ أَنْزَلَ عَلَيْنَا النَّصْرَ» (بارسول الله بودیم و پدران و فرزندان و برادران و عموهای خود را می‌کشتیم، که این جز به ایمان ما نمی‌افزود، که بر راه راست بودیم و بر سوزش آلام شکیبایی می‌ورزیدیم و در جهاد با دشمن، به جد ایستاده بودیم بسی مردی از ما و مردی از دشمنان ما، مردانه پنجه در می‌افکندند، تا کدام یک دیگری را شرنگ (به کام) مرگ کشاند گاه ما بودیم که جام مرگ از دشمن می‌گرفتیم و گاه دشمن بود که جام مرگ از ما می‌گرفت چون خداوند صداقت ما را در پیکار دید دشمن ما را خوار و زبو ساخت و ما را پیروزی داد.» (آیتی، ۱۳۷۸، ۱۲۳)

مقام معظم رهبری می‌فرماید: «دشمنان فشار می‌آورند؛ سختی هست. برای استقلال و حفظ هویت یک ملت و شرمنده نشدن در مقابل تاریخ، تحمل این سختیها لازم است.»

(بیانات در دیدار نمایندگان مجلس ۱۳۸۲/۳/۷)

(<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3179>)

حضرت علی علیه السلام می فرمایند: «يُنزِلُ الصَّبْرُ عَلَى قَدْرِ الْمُصِيبَةِ، وَ مَنْ ضَرَبَ يَدَهُ عَلَى فِخْذِهِ عِنْدَ مُصِيبَتِهِ، حَبِطَ [أَجْرُهُ] عَمَلُهُ: صبر به اندازه مصیبت فرود آید و آنکه در مصیبت بی تاب بر رانش زند، اجرش نابود می شود» (دشتی، ۱۳۹۰، ۴۶۹/۱۴۴) صبر و شکیبایی به اندازه مصیبت نازل می شود و کسی که دستش را (به عنوان بی تابی و ناشکری) به هنگام مصیبت بر زانو زند اجر او ضایع می گردد (و پاداشی در برابر مصیبت نخواهد داشت) شك نیست که در زندگی دنیا همیشه مشکلاتی بوده و خواهد بود. این طبیعت حیات دنیاست؛ ولی خداوندی که انسان را برای زندگی در این جهان آفریده نیروهایی در وجود او برای مقابله با مشکلات خلق کرده از جمله صبر و تحملی است که به انسان داده تا بتواند مصائب را برتابد (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶، ۱۷۱/۱۳)

گاهی انسان فکر می کند که این سختی های تحریم انسان را از پای در می آورد ولی اگر به پایان آن نگاه کند، می بیند که برعکس هرچه سختی و فشار دشمن بیشتر باشد و صبر انسان بیشتر باشد موجب استقلال و خواتکایی بیشتری شود و باعث می شود از نگاه کمک به بیرون از مرزها ناامید شود و تلاشش را بیشتر کند و خود راه موفقیت بیپیماید و وقتی دشمن این را ببیند شکست را به معنای واقعی کلمه خورده است.

آری، یک ملت مسلمان می تواند با مقاومت در برابر تحریم های ظالمانه دشمنان و استکبارستیزان آنان را شکست داده و پیروز واقعی میدان شود هم چنان که تا به حال پیروز باقی مانده است به شرط اینکه مقاومت و صبر خود را نگه دارد و تقویت کند و ناامید نشود.

نتیجه گیری

صبر یکی از فضایل اخلاقی و بسیار ارزشمند است که در قرآن و نهج البلاغه به آن سفارش بسیار شده است. هم چنین مقام معظم رهبری به آن تاکید فراوان کرده اند صبر در زندگی اجتماعی یک ملت تحمل دشواری ها و سختی هایی است که در مقابل دشمنان برای به دست آوردن پیروزی باید تحمل کنند صبر آثار و برکات زیادی در زندگی مردم دارد

ملت مسلمان با صبر می‌توانند در برابر توطئه و فتنه‌های دشمن نجات پیدا کنند؛ ولی باید در این راه با بصیرت و آگاهی حرکت کنند یکی از بهترین راه‌های مقابله با دشمن پایداری در مقابل آن می‌باشد که با تمام توانایی که فراهم کرده نتواند به مسلمانان زیان برساند و یکی از عمده‌ترین و مهم‌ترین اسباب پیروزی می‌باشد چون با صبر پیروزی می‌آید هر چند تعداد دشمن بیشتر از ملت مسلمان باشد و جایی که هدف درست باشد و استقامت هم باشد پیروزی حتمی است صبر یکی از ارکان ایمان شمرده شده است و صبر در برابر ایمان همانند موقعیت سر نسبت به بدن می‌باشد و نقش کلیدی در تمام ابعاد زندگی انسان دارد ملت مسلمان با مقاومت می‌توانند استکبار جهانی را علیه خود شکست دهند و از هر گونه استکبار رهایی یابند و با پایداری می‌توان در مقابل تحریم‌ها و فشارهای نابرابرانه دشمن پیروز شد زیرا مصیبت اندازه صبر ملت نازل می‌شود و هر چقدر صبر ملت مسلمان بیشتر باشد سختی نیز بیش تر است. به امید آنکه پایداری ملت مسلمان به اوج خود برسد که پیروزی واقعی از آن ملت مسلمان است.

فهرست منابع

- قرآن کریم، ترجمه: ناصر مکارم شیرازی، تهران: دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی، ۱۳۸۰ ش.
- نهج البلاغه، ترجمه: محمد دشتی، چاپ سیزدهم، قم، مشهور، ۱۳۸۰ ش.
۱. آیتی، عبد الحمید، ترجمه نهج البلاغه، دفتر نشر فرهنگ اسلامی-بنیاد نهج البلاغه، تهران، چ سوم، ۱۳۷۸ ش.
۲. ابو الفتح رازی، حسین بن علی، روض الجنان و روح الجنان فی تفسیر قرآن، بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی، چ اول، ۱۴۰۸ ق.
۳. ابن میثم، میثم بن علی، ترجمه شرح نهج البلاغه ابن میثم، ج ۵، آستان قدس رضوی. بنیاد پژوهش های اسلامی، ایران، مشهد مقدس، ۱۳۷۵ ش.
۴. جعفری، یعقوب، کوثر، هجرت، قم، چ اول.
۵. شهید ثانی، زین الدین بن علی، مُسَكِّنُ الْفُؤَادِ عِنْدَ فَقْدِ الْأَحَبَّةِ وَالْأَوْلَادِ، بصیرتی، قم، چ اول، بی تا.
۶. صدر، رضا، استقامت، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، قم، چ ۲، دی ماه ۱۳۷۷ ش.
۷. طبرسی، علی بن حسن، مشکاة الأنوار فی غرر الأخبار، المكتبة الحیدریة، نجف، چ دوم، ۱۳۸۵ ق / ۱۹۶۵ م / ۱۳۴۴ ش.
۸. فیض الاسلام اصفهانی، علی نقی، ترجمه و شرح نهج البلاغه (فیض الاسلام)، ج ۱، سازمان چاپ و انتشارات فقیه (تالیفات فیض الاسلام)، ایران، تهران، ۱۳۶۸ ش.
۹. فرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران، دارالکتب الإسلامیه، چ ششم، ۱۳۷۱ ش.
۱۰. مدرسی، سید محمد تقی، تفسیر هدایت، آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش های اسلامی، مشهد، چ اول، ۱۳۷۷ ش.

11. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ۲۸ جلد، دار الکتب الإسلامية - ایران - تهران، چ ۱۰، ۱۳۷۱ ش.
۱۲. مطهری، مرتضی، حکمت‌ها و اندرزها، انتشارات صدرا، تهران، چ هفتم، تیر ۱۳۸۹ ش.
13. مکارم شیرازی، ناصر، با همکاری جمعی از فضلا، اخلاق در قرآن، ج ۲، مدرسه الامام علی ابن ابیطالب قم، چ اول، ۱۳۷۸ ش.
۱۴. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الأنوار (ط - بیروت)، دار إحياء التراث العربی، بیروت، چ دوم، ۱۴۰۳ ق.
15. مراغی، احمد بن مصطفی، دار الاحیاء اسلامی، بیروت، چ اول، بی تا.
- 6.1 هاشمی خویی، میرزا حبیب الله، منهاج البراعة فی شرح نهج البلاغة (خوئی)، مکتبه الإسلامية، تهران، چ چهارم، ۱۴۰۰ ق.
۱۷. مکارم شیرازی، ناصر، پیام امام امیر المؤمنین علیه السلام، دار الکتب الاسلامیه، تهران، ج ۱۲، چ اول، ۱۳۸۶ ش.

نرم افزار

۱. نرم افزار جامع تفاسیر
۲. نرم افزار جامع الاحادیث
۳. نرم افزار دانشنامه علوی
۴. نرم افزار قاصدک نور (سایت کوثر نت)